

Neke povijesne crtice o potkivanju konja i osnutak Zemaljske potkivačke škole u Zagrebu

P. Džaja*, S. Sinković, M. Palić, J. Mihalj i K. Severin

Sažetak

Prikazan je kratak povijesni prikaz potkivanja konja kroz povijest te njegovo značenje za potkovanu životinju. U radu je prikazan pokušaj i sam osnutak Zemaljske potkivačke škole u Zagrebu 1885. g. te njene lokacije kao i način upravljanja školom, njeni nastavnici i program rada. Prije osnutka škole Hrvati su pohađali nastavu iz ovog „zanata“ u danas susjednim državama. U daljem tekstu prikazani su akti Vlade koji reguliraju rad ove škole kao

i novinska izvješća o gradnji zgrada u Savskoj cesti. Iako je škola uzimala mnoge stvari iz starije Potkivačke škole iz Ljubljane (1850.) čiji su pitomci nakon završene škole pregledavali stoku za klanje dok zagrebački đaci Potkivačke škole nikada nisu dobili odobrenje u tom pogledu. Josip Ubl je još 1870. g. napisao knjigu „Kopitoznanstvo i potkivanje.“

Cljučne riječi: *povijesne crtice, Zemaljska potkivačka škola, potkivač*

Potkivanje konja provodili su Perzijanci i Mongoli te drugi azijski narodi (Kinezi) u starom vijeku, a nije bilo razvijeno kod starih Grka i Rimljana koji su svojim konjima u slučaju dužeg putovanja umjesto potkova konjima stavljali „sandale.“¹ Potkivanje konja potkovama bilo je dobro razvijeno u Kelta već u vrijeme današnjeg računanja vremena. U Bizantskoj konjici postojala je organizacija veterinarstva nalik na onu u carskim rimskim legijama s time da je veća pozornost posvećivana potkivanju konja. U 4. st. u Bizantiji je prvi put opisano potkivanje u današnjem smislu.² Najbolji potkivač svoga doba je Johan Apolonij koji je radio na dvoru cara Karla Velikog.

Na razvoj stručnog potkivanja u srednjovjekovnoj Francuskoj, Italiji i Španjolskoj utjecali su Mauri i križarski ratovi tako da se na mnogim ondašnjim romanskim potkovicama vidi istočnjački utjecaj u velikoj širini nokatnog dijela potkovice obično zavrnutog prema gore, te su bile tanke i pločaste s krakovima zavrnutim prema gore te su uvijek bile bez brazde. Smatra se da su u starom vijeku potkivanje konja provodili Kinezi. U srednjem vijeku potkivanje konja prvi se put spominje u zakonima Alemana 1185³. g., a podatci s istoka o potkivanju konja potječu iz 6. stoljeća⁴. Iz 9. st.

1 Brozović, L.: Neobjavljena skripta.

2 Turudić, V. (1979.): Srednjovjekovno vojno veterinarstvo. (I.). Vet. glasnik 33, 1027-1031.

3 Rapić, S., B. Miklašević (1965.): Sveti Eligije-zaštitnik veterinaru, stočaru i životinja. Vetserum 13, 408-411.

4 Turudić, V. (1979.): Srednjovjekovno vojno veterinarstvo. (I.). Vet. glasnik 33, 1027-1031.

Dr. sc. Petar DŽAJA*, dr. med. vet., redoviti profesor, (dopisni autor, e-mail: dzaja@vef.hr), Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska; Sonja SINKOVIĆ, dr. med. vet., Hrvatski veterinarski institut Zagreb, Hrvatska; Magdalena PALIĆ, dr. med. vet., Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska; Josip MIHALJ, dr. med. vet., Veterinarska ambulanta Soljani, Hrvatska; dr. sc. Krešimir SEVERIN, dr. med. vet., redoviti profesor, Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska

sačuvana je ratna naredba bizantskog cara Leona IV u kojoj se spominje polumjesačasta potkovića koju su rabili konjički zapovjednici i majstori potkivači, jer su omogućavale brže i sigurnije kretanje konja po brdskoplaninskom području⁵. Oko 800.-te godine na zapadu se također uvodi potkivanje konja, što je uvjetovalo stvaranje novog zanata, zvanje *kovača*. U tom razdoblju nastaje cijenjeno zvanje *mareskalk* ili *maresal*, koje je označavalo ljude koji su nadzirali konje, brinuli se o rasplodu, znali liječiti neke bolesti, bili zaduženi za organizaciju lova, održavanje konjskih smotri i turnira, to jest bili su odgovorni za uporabu konja u svakom smislu. Potkivač-vidar norveškog kralja Sigurda I. (1103.-1130.) pred kraljev ulazak u Carigrad 1130. g. potkovao je njegova konja polumjesečastim potkovicama od čistog zlata.

Prije osnivanja potkivačke škole u Zagrebu naši državljani pohađali su učenje o potkivanju u drugim mjestima i državama. Potkivačka škola u Ljubljani osnovana je 1850. g. i do osnutka iste škole u Zagrebu svakako da su Hrvati pohađali tu školu u Sloveniji. Popis hrvatskih učenika u Ljubljanskoj potkivačkoj školi od osnutka 1850.-1883. te 1928.-1962. g., a od 1884.-1928. g., na žalost podatci nedostaju: Jakob Past, 1851. g. (Karlovac); Aleksander Novak, 1879. g. (Klanjec); Cvetko Butković, 1880. g. (Samobor); Anton Puklak, 1880. g. (Sv. Križ); Franjo Butković, 1881. g. (Jastrebarsko); Mato Pavlinić, 1881. g. (Veliko Trgovišće); Alfred Tonkres 1881. g. (Kerestinec); Lisak, 1882. g. (Karlovac); Mato Kirinčić, 1863. g. (Karlovac); Ljudevit Ščaviničar 1935. g. (Veščica-Čakovec); Drago Ceraj, 1937. g. (Desinić-Pregrada); Luka Vidović, 1938. g. (Korenica-Bosna); Jurić Prica, 1939. g. (Korenica); Josip Žunec, 1948. g. (Radovec-Varaždin), Niko Bračun, 1954. g. (Plavić-Klanjec); Antun Šivak 1954. g. (Plavić-Klanjec); Josip Švigljlin, 1955. g.

(Pravotina-Karlovac); Ivan Bunčić, 1956. g. Ribnik-Karlovac).⁶

Na drugom mjestu smo opisali kuršmide koji su obavljali poslove potkivanja i svake druge brige oko konja te iako nije tema ovog rada da navedemo sve potkivače po pojedinim mjestima, u pisanim tragovima navedeno je, da je 10. 2. 1801. g. naredbom Kraljevsko-ugarskog namjesničkog vijeća N° 2572, u skladu s pretpostavkom Veterinarskog instituta, bilo odlučeno da više ni jedan kovač u gradovima ne smije pristupiti cehovskome ispitu ako nije moguće svjedodžbom dokazati ispitano znanje veterinarske vještine. Istaknuto je da se ta odredba zapravo ponovila, ali s dodatkom po kojemu kovači potrebnu obuku mogu dobiti na Kraljevskom veterinarskom institutu Sveučilišta u Pešti početkom svake školske godine, uz uvjet da moraju znati mađarski i njemački jezik i obvezatnu vještinu čitanja i pisanja. Od tada se u Osijeku ta naredba poštuje, a jesu li se njene odredbe striktno poštovala, teško je reći. Zapisano je da je Ludvig Grabert preminuo 11. 11. 1819. g., i koji je imao knjižicu o liječenju životinja, a 1788. g., 1799. g., 1803. g., 1807. g. radio je kao kovač, da bi se nakon dolaska u naše krajeve počeo baviti i liječenjem životinja. On sebe naziva kuršmidom iako nije imao nikakvih kvalifikacija, a u ženidbenom ugovoru naziva sebe kovačem vlastelinstva u Gabošu.

Povezanost kovačkog posla s veterinarskom znanostu početkom 19. st. nametala je svakom kovačkom majstoru obvezu polaganja veterinarskog ispita ako je tko želio biti članom ceha u gradovima i time steći pravo rada u toj sredini. Odluka o polaganju ispita iz veterinarstva vjerojatno je u nekim sredinama izazvala određene otpore, budući da je u Gradskom poglavarstvu Osijeka u vezi s tim Kraljevsko ugarsko namjesničko vijeće uputilo tiskani dopis

5 Turudić, V. (1979.): Srednjovjekovno vojno veterinarstvo. (I.). Vet. glasnik 33, 1027-1031.

6 Banić, J. (1996.): Hrvatski učenici u Veterinarsko potkivačkoj školi u Ljubljani. Vet. stn. 27, 93-95.

N° 27770, od 30. 10. 1826. g. U jednom zapisniku Gradskog poglavarstva Osijeka je 25. 7. 1834. g. zabilježeno da Ignatius Stanzl, kovač, predočivši svoju otpusnicu i veterinarsku svjedodžbu, moli da mu se dopusti pravo nastambe.

Ponekad su pojedinci pokušavali steći pravo članstva u gradskome kovačkom cehu i bez položenog ispita iz veterinarstva, ali to, i uz posebnu upornost, nisu uspjeli postići. Najuporniji je bio svakako Andrija Toth, koji je 1836. g. zatražio prijem u ceh kovača, ali je bio odbijen zbog neispunjavanja uvjeta 9. 9. 1837. i 1. 10. 1838. g. Javnim priopćenjem stanovništvo je bilo obaviješteno o početku predavanja na bečkom veterinarskom institutu. Toth je pokušao svoju molbu za prijem u kovački ceh bez položenog veterinarskog ispita uputiti Kraljevskom-ugarskom namjesničkom vijeću. Molba je morala biti prosljeđena preko Gradskog poglavarstva te je na sjednici zaključeno da ceh raspravi s Tothom te da ga uvjere u nužnost polaganja ispita iz veterinarstva. U ceh je primljen 3. 11. 1838. g. kada je položio veterinarski ispit.

Osnutak Zemaljske potkivačke škole u Zagrebu

Sredinom 19. stoljeća počela je akcija osnivanja takve škole u Hrvatskoj i Slavoniji zbog čega Hrvatsko-slavonsko namjesništvo upućuje 15. 10. 1856. g. zajedničkom ministru unutarnjih poslova u Beču predstavku u kojoj traži osnivanje potkivačkog tečaja.⁷ Prvi su za ovo bili referent za konjogojstvo pri zemaljskoj vladi, konjički kapetan Alfons Komposcht i veterinar Josip Černy uz obrazloženje da u Hrvatskoj i Slavoniji ima oko 250 000 konja vrijednosti oko 50 tisuća kruna te da se ova vrijednost zbog lošeg potkivanja smanjuje za dobrih 10 %. Osnivanje je potpomogao i šef

7 Vukelić, E., S. Rapić (1965.): Prilog povijesti hrvatsko-slavonske zemaljske potkivačke škole. I. Od osnutka škole do propasti austrougarske (1885.-1919.). Vet. arhiv 35, 86-96.

veterinarstva u Hrvatskoj dr. Radoslav Krištof. Hrvatsko-slavonska zemaljska vlada 19. 12. 1885. g. izdaje Naredbu za ustroj tečaja za obuku u potkivanju životinja, dajući joj 9000 kruna za nabavu namještaja i učila, a već 29. 5. 1886. g. donosi „Pravila zemaljskog naukovanja tečaja za naobrazbu u potkivanju u Zagrebu“ te 27. 8. 1897. g. i „Ustrojni statut Hrvatsko-slavonske potkivačke škole“.⁸ Iz prikupljene građe lako je vidljivo da se u nekim segmentima uzimaju stvari iz starije Potkivačke škole iz Ljubljane (1850. g.), čiji su polaznici nakon završene škole mogli pregledavati stoku za klanje, što naši nisu nikada mogli i to je ostalo samo na pokušajima.

Upravljanje školom

Škola je bila pod nadzorom Odjela za unutarnje poslove, uzdržavala se od vlastitih prihoda i dobivene pomoći iz zemaljskih sredstava. Ban je imenovao ravnatelja škole koji je morao biti veterinar i specijalist iz onihologije. U vođenju i upravljanju svih poslova zamjenjivao ga je učitelj potkivanja koji je morao biti veterinarski pomoćnik, ili barem apsolutno potkivačke škole, a koji je držao praktičnu nastavu iz potkivanja. Njemu su pomagala 2 potkivača koji su istovremeno bili i bolničari.

U prvih 11 godina škola nije bila neposredno podložena Vladi nego spomenutoj Zemaljskoj pastuharni. Prvi ravnatelj bio je konjički kapetan A. Komposcht, a glavni veterinar, odnosno rukovoditelj škole nije bio ravnatelj nego ravnajući učitelj sve do 9. 02. 1897. g. kada je Vlada posebnom naredbom oduzela upravu spomenutom zapovjedništvu i povjerila upravu tadašnjem ravnajućem učitelju nadveterinaru Josipu Černyju⁹

8 Vukelić, E., S. Rapić (1965.): Prilog povijesti hrvatsko-slavonske zemaljske potkivačke škole. I. Od osnutka škole do propasti austrougarske (1885.-1919.). Vet. arhiv 35, 86-96.

9 Josip Černy rođen je 1837. g. u Grosspeertozu, završio je 1863. kao vojni stipendist diplomirao je u Beču na Vojno-veterinarskom institutu.

koji je napisao knjigu „Nauka o potkivanju konjah“ tiskana 1902. g.¹⁰ Dužnost upravitelja obavljao je do 1. 1. 1899. g., kada je za ravnatelja 27. 1. 1899. g. postavljen dr. Eugen Podaubsky (1899.-1914., 1918., 1919.). Ustrojni statut Hrvatsko-slavonske zemaljske potkivačke škole u Zagrebu Vlada je objavila 27. 8. 1897. g. Škola je u njegovo vrijeme odigrala zadaću ne samo po odgoju potkivačkog kadra nego i kao prva veterinarska ambulanta i bolnica. Pod upravom dr. E. Podaubskog¹¹ škola doživljava svoj najveći procvat i zlatni period. Tada je provedena temeljita reorganizacija nastavnog plana i programa i rada škole. Ishodovao je od vlade da pitomci dobivaju kvalitetnu, toplu hranu i to preko jednog vojnog zavoda. Kako je uvidio da honorarni nastavnici ne ulažu dovoljno interesa i ljubavi u svoj nastavnički posao 1900. g. preuzima cijelu praktičnu nastavu. Tako pored svojih predmeta anatomija, fiziologija i patologija kopita, teorija potkivanja i liječenja kopitnih bolesti ortopedskim potkivanjem preuzima predmete kao što su anatomija i fiziologija konja i konjogojstvo. Škola je uz potkivanje liječila konje i druge životinje te je u više navrata sudjelovala na izložbama u Budimpešti i Parizu, a zbog uspjeha Zemaljska vlada je njene službenike svake godine novčano nagrađivala. Za desetak godina ušteđevina škole zbog pružanja spomenutih usluga narasla je na više stotina tisuća kruna te je isti razmišljao o gradnji moderne zgrade

kakva školi i nije trebala, a to je učinio namjerno jer je uvijek sanjao o podizanju veterinarskog učilišta u Zagrebu, kada to budu dopuštale prilike, a namjera mu je bila da se Veleučilište useli u tu zgradu. Gradnja dvokatnice u Savskoj 16 počela je 1914. g., a završena je 1916. g.

U Potkivačku školu 27. 12. 1912. g. premješten je Sebastijan Wilhelm koji je mobiliziran 18. 7. 1914. g., a koji se u školu vratio po završetku rata 3. 12. 1918. g. Prelaskom Podaubskog na Visoku veterinarsku školu, Wilhelm je preuzeo upravu Zemaljske potkivačke škole, a banskim Dekretom postavljen je ravnateljem iste 18. 11. 1920. g. Povodom proslave 110 obljetnice Potkivačke škole u Zagrebu Sebastijanu Wilhelmu dodijeljena je diploma počasnog člana Društva veterinarara NR Hrvatske u znak priznanja za njegov požrtvovani i uspješni rad u području veterinarstva.¹²

On je 1951. g. umirovljen, a upravu škole preuzima dr. Milan Anđelković koji je prije u školi bio asistent. Tada se ponovno aktiviraju redoviti tečajevi, a uvode se i kratki tečajevi za stare majstore kovačke struke koji uz kovačke poslove ilegalno obavljaju potkivanje. U periodu od 1951. do 1956. g. osposobljeno je 225 polaznika, a od svog osnutka ukupno 3150 polaznika.¹³

Nastava i nastavnici Zemaljske potkivačke škole u Zagrebu

Godišnje su se održavala 2 tečaja u trajanju od po 6 mjeseci. Polaznici tečajeva bili su mladići sa završenim potkivačkim zanatom i 2 godine potkivačkog staža, a kao izvanredni kovači i bez staža. Prvi tečaj počeo je 1. 6. 1886. g. Osim građanskih, školu su pohađali i

Zna se da je radio u Varaždinu i da je 1884. g. je premješten u Zagreb.

10 Vučevac Bajt, V., J. Badovinac (1995.): Sto deseta obljetnica Hrvatsko-slavonske zemaljske potkivačke škole u Zagrebu (1886.-1995.). Vet. stn. 26, 163-168.

11 Rođen je 26. 5. 1869. g. u Pleternici, a veterinarske znanosti završio je u Beču 1894. g. U Budimpešti je 1895. g. završio tamošnju potkivačku školu krijući da je diplomirani veterinar nakon čega ostaje vojni veterinar do 1897. g. kada prelazi u civilnu službu u Vojnić, a naredne godine u Zemaljsku potkivačku školu u Zagrebu.

12 Vučevac-Bajt, V. (1996.): Nadopuna objavljenom tekstu „Sto deseta obljetnica Hrvatsko-slavonske zemaljske potkivačke škole u Zagrebu (1886.-1995.).“ Vet. stn. 27, 163-165.

13 Anđelković, M. (1955.): Sa proslave 70-godišnjice osnutka i rada zemaljske potkivačke škole u Zagrebu. Vet. glasnik 9, 484-487.

vojni pitomci.¹⁴ Obuka je u školi teoretska i praktična, a godišnje se drži po dva tečaja od po 6 mjeseci. Tečajevi počinju 1.1. i 1.6., a završavaju majstorskim ispitom. U školu su osim građanskih osoba primane i vojne osobe čije je troškove plaćao vojni erar u iznosu od 60 forinti (120 kruna) koju je u vidu stipendije uplaćivala Zemaljska vlada ili općina. Bogatiji kandidati sami su sebi plaćali troškove tečaja. Uplaćeni iznos podmirivao je hranu, a ogrjev i školarina bili su besplatni. Nastava se izvodila svaki dan osim nedjelje u trajanju od 10 sati (6-12;14-18) pri čemu je na praktični dio otpadalo 2 sata (6-8). Ova nastava učila je kandidate kovanju raznovrsnih potkovicica za zdravo i bolesno kopito, skidanje starih potkovicica, obrezivanje i pripremanje kopita za potkivanje te adaptiranje i prikivanje samih potkovicica. Teoretski dio nastave odnosio se na: osnove anatomije i fiziologije konja, opće i specijalno konjogojstvo, anatomija i higijena kopita i papaka, značenje potkivanja u eksploataciji konja, priprema i uporaba radne snage konja, bolesti kopita i njihovo liječenje ortopedskim potkivanjem te na kraju konjske staje i njihovo uređenje. Tečaj je završavao ispitom iz praktičnog dijela kada je trebalo iskovati dvije potkovicice, jednu za zdravu i drugu za bolesnu nogu i potkivanju jedne životinje) i teoretskog dijela. Kandidatu se nakon položenog praktičnog i usmenog ispita davala diploma s upisanim ocjenama. U komisiji za rješavanje nastavničkog kadra škole bili su: predsjednik vladina savjetnika M. Halper, zemaljski referent za konjogojstvo Alfons Komposcht, šef veterinarstva za Hrvatsku i Slavoniju dr. Radoslav Krištof, veterinar zemaljske patuharne Josip Černy i profesor Josip Prugovečki (učitelj gospodarstva). Tako je dr. Krištofu dodijeljena nastava iz anatomije

i fiziologije konja, Černiyu anatomija kopita, bolesti kopita i papaka i njihovo liječenje ortopedskim potkivanjem i da rukovodi praktičnom nastavom, prof. Prugovečki uzgoj, držanje i eksploatacija konja te izgradnja konjskih staja. Tako je škola dobila prvi učiteljski zbor. Osim tri predavača Vlada je dodijelila školi po jednog konjskog vidara u svojstvu učitelja potkivanja Stjepana Frankla i po jednog potkivača. Uz upravnika za školu su dekretom bile predviđene i 2 docenture i to po jedna iz anatomije i fiziologije konja (pri osnivanju povjerena Krištofu), a druga za konjogojstvo (pri osnivanju povjerena prof. Prugovečkom), a koje su se ukinule Vladinom naredbom 1890. godine. Gradivo iz tih disciplina predavali su honorarni nastavnici, veterinari sa stalnom službom u Zagrebačkoj županiji ili srezu: Julije Konig, Alfred Tonkers, Franjo Lisak, Franjo Schulz i Vladoje Vuković. Poslije 1897. g. za praktične učitelje potkivanja ne dodjeljuju se više konjski vidari nego istaknuti apsolventi javne potkivačke škole Stjepan Klarić, a poslije njegove smrti Josip Bratić. Češće su se mijenjali potkivači Gašo Wifling, Josip Bratić, Stjepan Čanjevac te Antun Glavinić¹⁵, Ilija Ručević (1940.-1946.) koji je zajedno s upraviteljem škole Sebastijanom Wilhelmom napisao knjigu „O potkivanju“ koja je nažalost ostala u rukopisu.¹⁶

Od 1.7.-31.12. 1908. g. školu su pohađala 34 pitomca kada je u prosjeku svakog radnog dana potkivano po 15 konja, odnosno 60 kopita tako da je na svakog pitomca otpalo po 219 kopita. Od 7500 potkovanih kopita, 3602 (48 %) su bila pravilna kopita, a ostalih 3866 (52 %) nepravilna kopita. Od 3866 promijenjenih kopita 214 je bilo strmih, 622 plosnata, 680 kosih, 111 krugljastih,

¹⁴ Vučevac Bajt, V., J. Badovinac (1995.): Sto deseta obljetnica Hrvatsko-slavonske zemaljske potkivačke škole u Zagrebu (1886.-1995.). Vet. stn. 26, 163-168.

¹⁵ Vukelić, E., S. Rapić (1965.): Prilog povijesti hrvatskoslavonske zemaljske potkivačke škole. I. Od osnutka škole do propasti austrougarske (1885.-1919.). Vet. arhiv 35, 86-96.

¹⁶ Kadić, M. (1981.): In memoriam Ilija Ručević (1905.-1981.). Vet. glasnik 35, 761-762.

453 sužena, 163 uska, 61 suženo pod krunom, 39 pandavah, 81 s rascjepom, 26 s posjeklinom, 141 sa šupljom stjenkom, 20 štulastih, 430 kresajućih, 262 udarajuća, 49 kvrgastih, 71 s nabojem, 30 s omekšanjem mekušā, 28 s okoštanjem kopitnih hrskavica, 14 s ukovom, 43 s ozljedom krune, 23 s ozljedom nagaza na šiljate predmete i 171 s gnjlogrizom žabice. Na svakog pitomca otpalo je po 114 nepravilnih i bolesnih kopita. Za ovo vrijeme izvršeno je 455 besplatnih operacija na kopitima. Za potkivanje u 1908. g. ubrano je 12047 kruna za sve potrebštine škole izdano je 5794 kruna.¹⁷

Lokacija Zemaljske potkivačke škole u Zagrebu

Prvotno je bila smještena u kući prof. Gustava Janečka u Primorskoj ul. br 3. Na zemljištu od 3650 m² što je Škola dobila od gradskog poglavarstva u Savskoj cesti br. 16 izgrađena je prizemnica te je Škola u srpnju 1894. g. preseljena u novoizgrađenu prizemnu zgradu u Savskoj cesti 16 uz koju je iste godine izgrađena staja za konjogojsku pripusnu stanicu, a 1902. i tzv. „volarica“ za potkivanje goveda. E. Podaubsky je od 1899.-1919. g. uspio izgraditi na istoj lokaciji dvokatnu zgradu, pristupa gradnji 1913. g., a završena je 1916. g. kada je dvorišna prizemnica namještena za smještaj pitomaca. Novoosnovani Veterinarski fakultet uvesti će se u zgradu Potkivačke škole, a u gore spomenutu prizemnicu smjestile su se interna i kirurška klinika. Nakon što se Veterinarska visoka škola smjestila u novoizgrađenu potkivačku školu ista se preselila 1925. g. na novu lokaciju u Klaničku, a sadašnju Bauerovu ulicu gdje djeluje sve do svoga zatvaranja 1962. g.¹⁸

17 Vukelić, E., S. Rapić (1965.): Prilog povijesti hrvatsko-slavonske zemaljske potkivačke škole. I. Od osnutka škole do propasti austrougarske (1885.-1919.). Vet. arhiv 35, 86-96.

18 Vučevac-Bajt, V. (1996.): Nadopuna objavljenom tekstu „Sto deseta obljetnica hrvatsko-

Zakonski akti vlade o osnivanju i radu Zemaljske potkivačke škole u Zagrebu

Vlada je 29. 5. 1886. objavila „Pravila zemaljskoga naukovnog tečaja za naobrazbu u potkivanje životinja u Zagrebu“ Odjel za unutarnje poslove vlade izdao ih je 22. 1. 1887.^{19,20}

Naredbu o osnivanju općinskih veterinarskih zaklada od 23. 1. 1887. g. propisivala je da su općine bile dužne osnivati zaklade iz kojih bi se financiralo školovanje potkivača iz pojedinih općina.^{21,22}

Vlada je 7. 3. 1889. g. izdala Naredbu kojom se potkivanje proglašuje posebnim obrtom, a mogu ga obavljati samo osobe koje su završile javnu potkivačku školu.²³

Iste godine posebnom Naredbom od 27. 6. 1889. g. Vlada je naredila kotarskim veterinarima da redovito nadziru potkivače i o tome podnose godišnja izvješća.^{24,25}

---

slavonske zemaljske potkivačke škole u Zagrebu (1886.-1995.). Vet. stn. 27, 163-165.

19 Vučevac Bajt, V., J. Badovinac (1995.): Sto deseta obljetnica hrvatsko-slavonske zemaljske potkivačke škole u Zagrebu (1886.-1995.). Vet. stn. 26, 163-168.

20 Vukelić, E., S. Rapić (1965.): Prilog povijesti hrvatsko-slavonske zemaljske potkivačke škole. I. Od osnutka škole do propasti austrougarske (1885.-1919.). Vet. arhiv 35, 86-96.

21 Vučevac Bajt, V., J. Badovinac (1995.): Sto deseta obljetnica hrvatsko-slavonske zemaljske potkivačke škole u Zagrebu (1886.-1995.). Vet. stn. 26, 163-168.

22 Vukelić, E., S. Rapić (1965.): Prilog povijesti hrvatsko-slavonske zemaljske potkivačke škole. I. Od osnutka škole do propasti austrougarske (1885.-1919.). Vet. arhiv 35, 86-96.

23 Vukelić, E., S. Rapić (1965.): Prilog povijesti hrvatsko-slavonske zemaljske potkivačke škole. I. Od osnutka škole do propasti austrougarske (1885.-1919.). Vet. arhiv 35, 86-96.

24 Vučevac Bajt, V., J. Badovinac (1995.): Sto deseta obljetnica hrvatsko-slavonske zemaljske potkivačke škole u Zagrebu (1886.-1995.). Vet. stn. 26, 163-168.

25 Vukelić, E., S. Rapić (1965.): Prilog povijesti hrvatsko-slavonske zemaljske potkivačke škole. I. Od osnutka škole do propasti austrougarske (1885.-1919.). Vet. arhiv 35, 86-96.

Ustrojni Statut Hrvatsko-slavonske zemaljske potkivačke škole u Zagrebu
Vlada je objavila 27. 8. 1897. g.²⁶

Akcije djelatnika Veterinarskog fakulteta da se oslobodi prostor u Savskoj cesti

Visoka veterinarska škola u Zagrebu osnovana je 1919. g. i odmah je smještena i počela raditi u potkivačkoj školi i to kada je imala dvokatnu uličnu i prizemnu zgradu u Savskoj br. 16. Veterinarska škola nije odmah na raspolaganje dobila sve prostorije, jer je još nekoliko godina tu ostala potkivačka škola, a u glavnoj dvokatnici stanovalo je još 8 privatnih stanara i ostao internat pitomaca potkivačke škole. Od 1920.-1924. g. na mnogim sjednicama profesorskog vijeća raspravljano je ovo pitanje zbog čega su poduzimane mnoge intervencije, ali su se uvijek našle neke zapreke. Godine 1922. Ministarstvo poljoprivrede je odredilo da potkivačka škola iseli, a eventualno i ukine, ali Pokrajinski namjesnik nije htio da se to izvrši. Profesorsko je vijeće moralo kreditima riješiti pitanje premještena škole nekamo drugdje te je ona ipak 1925. g. iseljena u Klaoničku ulicu br. 9 u kojoj je unajmljena zgrada sa stajama i to na osnovu ugovora između Veterinarskog fakulteta i Općine grada Zagreba. Glavnu zgradu napustio je posljednji stanar 1928. g., a gradnja prve zgrade Veterinarskog fakulteta započela je u svibnju 1938. g. u Heinzelovoj ulici, a izgradnja klinike započela je 1956. g., a završena 1959. g. Na mjestu Zemaljske potkivačke škole i Veterinarskog fakulteta kasnije će biti u dvorišnoj zgradi hidrološki laboratorij fakulteta građevinskih znanosti i Sveučilišna naklada „Liber“, a u uličnoj zgradi računovodstvo Tehnološkokemijskog fakulteta.

26 Vučevac Bajt, V., J. Badovinac (1995.): Sto deseta obljetnica hrvatsko-slavonske zemaljske potkivačke škole u Zagrebu (1886.-1995.). Vet. stn. 26, 163-168.

Tiskovna izvješća o gradnji zgrada u Savskoj cesti

Polaznici škole za sada stanuju u internatu koji se nalazi u suterenu donjogradске gimnazije, ali u najskorije vrijeme preseliti će se internat u novoizgrađenu i moderno uređenu zgradu na Savskoj cesti br. 143, za čiju je izgradnju grad ustupio gradilište u površini od 800 č. hv. uz pogodovnu cijenu 25 din. po č.hv.

Banovina je dotirala jedan dio građevne svote od 1 600 000,00 dinara, dok je drugi dio 500 000,00 ostvarila sama škola iz pristojbi za potkivanje.²⁷

U **Novostima** od 9. 3. 1938. g. se navodi da će se na Savskoj cesti izgraditi nova zgrada za potkivačku školu u Zagrebu. U novoj zgradi bit će intendant s 30 đaka, kancelarija i stanovi za nastavnike, a u dvorištu će biti moderno uređene radionice. Pod konac školske godine donijelo je Gradsko vijeće u Zagrebu u sjednici od 28. 10. 1937. g. konačni zaključak, da se za gradnju Potkivačke škole ustupa gradilište u Savskoj cesti 143 u površini od 800 čhv ili 2 884 kvadratnih metara uz pogodovnu kupovinu od 25 dinara po kvadratnom hvatu.²⁸

Seljačke novosti od dana 10. 3. 1938. g. navode da će se za potkivačku školu u Zagrebu izgraditi nova zgrada u Savskoj cesti s internatom za 30 đaka, a u dvorištu će biti moderno uređene radionice.²⁹

U **Novostima** od 2. 7. 1938. g. navodi se da je održana proslava 50-godišnjice Potkivačke škole u Zagrebu troškom od 2 500 000 dinara Banovina diže na Savskoj cesti modernu zgradu za svoju potkivačku školu. Zauzimanjem bana Savske banovine g. dr. Viktora Ružića sad će se riješiti i

27 Godišnjak Banske vlasti Banovine Hrvatske 1939.-26. 8. 1940. Tisak zaklade Narodnih novina u Zagrebu.

28 Karlović, M. (2004.): Izgradnja zgrada za Potkivačku školu u Zagrebu i dodjela tih prostorija Veterinarskoj eksperimentalnoj stanici. Vet. stn. 35, 297-303.

29 Karlović, M. (2004.): Izgradnja zgrada za Potkivačku školu u Zagrebu i dodjela tih prostorija Veterinarskoj eksperimentalnoj stanici. Vet. stn. 35, 297-303.

ovo pitanje. Troškom od 2 i pol milijuna dinara podignut će se u Savskoj cesti 143 nova lijepa, moderna zgrada za potrebe Potkivačke škole. Glavna zgrada stajat će 2 milijuna dinara, a radionice oko 500 000 dinara. Radionice će biti najmodernije, izgrađene od stakla. Gradilište obuhvaća 819 kvadratnih metara. U glavnoj će zgradi biti će učionice i kompletan internat za 30 đaka. Internat će imati modernu kuhinju, kupaonice i dr. U glavnoj zgradi nalazit će se prostorije za muzej, stan za ravnatelja škole, dva učitelja i podvornika. Budžet potkivačke škole iznosio je do sada 325 000 dinara godišnje.³⁰

U Novostima od 28. 7. 1938. g. navodi se da Banovina gradi novu zgradu za Potkivačku školu u Zagrebu. Navodi se da će se sljedeći mjesec održati licitacija za odabir graditelja.³¹

U Novostima od 21. 8. 1938. g. piše da je 18. 8. 1938. g. održana u Tehničkom odjeljenju kr. banske uprave licitacija za prvi dio graditeljskih radova za novu zgradu Potkivačke škole Savske banovine u Zagrebu, koja će se podići na Savskoj cesti 143 građevnog fonda od 2,5 milijuna dinara, koji je ustanovila Savska banovina. Predračunska svota za radove bila je predviđena sa 790418,74 dinara, a najbolji ponuđač bio je ing. Zorislav Franjetić koji je dao popust od 21,66 %. Projekt za izgradnju izrađen je u Tehničkom odjeljenju kr. banske uprave, a izradio ga je ing. Maček koji će ujedno i nadgledati radove. U uličnoj zgradi koja će se sada graditi, a koja će kasnije biti ustupljena Hrvatskom veterinarskom institutu, nalaziti će se u suterenu kotlovnica i ugljara za centralno grijanje, tuševi za pitomce, sklonište protiv napadaja iz zraka i druga spremišta za gorivo i namirnice za đачku kuhinju. U prizemlju će biti blagavaonica i đачka kuhinja te kancelarija. Na I. katu bit će spa-

vaonice za 16 đaka, umivaonica i ostava za radna odijela, učionica i stan od sobe, kuhinje i kupaonice. Na II. katu nalazit će se spavaonica za 14 đaka, umivaonica, ostava za radna odijela i dvosobni stan i dvije sobe za hospitrirajuće veterinare. Na III. katu bit će stan direktora i prostorije za muzej i zbirku učila. Zgrada je završena 1942. g. ali je odmah dodijeljena drugoj veterinarskoj ustanovi s navodom da bi u Potkivačkoj školi bila nedovoljno iskorištena.³² Od 1941. g. dodijeljena je Veterinarskoj eksperimentalnoj stanici.³³ Na proljeće će biti podignute u dvorištu potpuno moderne kovačnice i potkivačnice, mala operaciona dvorana sa sobom za instrumente i povojni materijal, kancelarija za učitelja potkivanja i magazini.

U Novostima od 14. 10. 1938. g. navodi se da Zagreb dobiva još jedan muzej, Nova zgrada banovinske Potkivačke škole bit će ove zime pod krovom. Zagrebački zbor traži za sebe Fakultetsku zgradu na Savskoj cesti, a u zamjenu bi izgradio na drugom mjestu novu zgradu za Banovinski bakteriološki zavod. Navodi se da posao lijepo napreduje, tako da će zgrada još te godine doći pod krov. Preko zime će se zidovi sušiti, a u proljeće će se nastaviti s unutrašnjim uređenjem. Bude li blaga zima, moći će se izvršiti i radovi oko instaliranja uređenja za svjetlo, plin, vodovod, centralno grijanje. U mjesecu kolovozu naredne godine, bit će nova zgrada banovinske potkivačke škole potpuno dovršena. Čitava zgrada stajat će dva i pol milijuna dinara, a gradi se po nacrtima ing. Mačeka od Tehničkog odjeljenja Banske uprave, koji vrši i nadzor nad izvedbom gradnje. U uličnoj zgradi, na Savskoj cesti, koja je doprla već do prvog kata, nalaze se u suterenu kotlovnica i ugljara za centralno grijanje, tuševi za pitomce, spremište za gorivo i

30 Karlović, M. (2004.): Izgradnja zgrada za Potkivačku školu u Zagrebu i dodjela tih prostorija Veterinarskoj eksperimentalnoj stanici. Vet. stn. 35, 297-303.

31 Karlović, M. (2004.): Izgradnja zgrada za Potkivačku školu u Zagrebu i dodjela tih prostorija Veterinarskoj eksperimentalnoj stanici. Vet. stn. 35, 297-303.

32 Anđelković, M. (1955.): Sa proslave 70-godišnjice osnutka i rada zemaljske potkivačke škole u Zagrebu. Vet. glasnik 9, 484-487.

33 Karlović, M. (2004.): Izgradnja zgrada za Potkivačku školu u Zagrebu i dodjela tih prostorija Veterinarskoj eksperimentalnoj stanici. Vet. stn. 35, 297-303.

spremište živežnih namirnica te sklonište protiv napada iz zraka.

Na mjestu gdje se gradi nova zgrada potkivačke škole na Savskoj cesti 143, bile su staje za konje i spremište kola za odvoženje smeća. Protiv ove staje i spremišta, stanovnici iz Savske su se bunili. Međutim, sad se ta staja nalazi na gradskom dobru „Kajzerici“ preko Save, gdje se konji nalaze pod strogim nadzorom upravitelja gradskih dobara ing. Nikole Modrića, tako da u higijenskom pogledu nema više nikakvih prigovora. Prije se potkivačka škola nalazila u zgradi, gdje je sada Veterinarski fakultet (na Savskoj cesti). Kad se u Heinzelovoj ulici izgrade novogradnje Veterinarskog fakulteta, ostaje fakultetska zgrada na Savskoj cesti slobodna. Ta zgrada vlasništvo je banovine. Kako zagrebački zbor treba više prostora, to se on bavi mišlju, da od banske uprave zatraži ovu zgradu za sebe. U zamjenu za ovu zgradu, Zagrebački bi zbor podigao Banovini novu zgradu na drugom mjestu, gdje bi ona mogla smjestiti bakteriološki zavod i ured za rasparčavanje seruma.³⁴

Večer 8. 12. 1938. g. donosi članak Nova avenija Zagreba u budućnosti-Savska cesta. Na Savskoj cesti nastaju tri nove i moderno uređene škole Zagreba.

Treća nova škola koja se gradi na Savskoj cesti je Potkivačka škola. Stara banovska nalazi se sada u Klaoničkoj ulici, odmah uz zgradu redarstvene vojarne, sada da će sadanja zgrada moći druge godine biti srušena, a njeno će sadanje staro zemljište moći poslužiti za gradnju kojeg novog objekta u središtu grada. Nova banovinska Potkivačka škola bit će najmodernije uređena, a kako će i novim proračunom biti određene potrebne svote za konačno dovršenje te će zgrada tijekom druge godine biti po svemu dovršena i otvorena.

Večer 24. 2. 1939. g. donosi članak Nova zgrada Potkivačke škole. Zapela je

gradnja zbog pomanjkanja kredita. Zar će se ponoviti tužna priča s Mažureniceva trga? Treba novca, ali za dobru stvar!

Zagrebačka potkivačka škola ima svoje prostorije u Klaoničkoj ulici. Prostorije su ne samo skućene, već se nalaze u takvom stanju da je onemogućen svaki pravilan rad. Zbog toga je i odlučeno da se podigne nova zgrada u Savskoj cesti. Prošle godine odobrila je Banska uprava Savske banovine u Zagrebu kredit od 600 000 dinara. Zgrada, koja će imati tri kata došla je pod krov, ali ako su krediti iscrpljeni gradnja je morala biti prekinuta. Za potpuno dovršenje zgrade treba po prilici još oko 2 milijuna dinara. Zemljište za gradnju škole dala je gradska općina pa se prošle godine započelo gradnjom škole. Zgrada, koja će imati tri kata došla je pod krov, ali kako su krediti iscrpljeni morala je biti prekinuta gradnja. Za potpuno dovršenje zgrade treba po prilici još oko 2 milijuna dinara.

Kredita za sada nema i treba ih stvoriti. Ne smije se dopustiti da zgrada Potkivačke škole ostane godinama nedovršena, kako je to slučaj bio svojedobno sa zgradom Fizikalnog zavoda na Mažuranićevom trgu.³⁵

Seljačke novosti od 9. 3. 1939. g. navodi da će zgrada banovinske potkivačke škole u Zagrebu uskoro biti dovršena. Za dovršenje je osigurano 1 600 000 dinara u novom banovinskom budžetu.³⁶

Večer dana 1. 12. 1939. g. navodi da će za dva mjeseca biti dovršena zgrada Potkivačke škole. Osigurana je potrebna svota novca za dovršenje zgrade.³⁷

Večer dana 23. 3. 1940. g. donosi članak Nova Potkivačka škola na Savskoj cesti. Uz napomenu da je dovršena

³⁴ Karlović, M. (2004.): Izgradnja zgrada za Potkivačku školu u Zagrebu i dodjela tih prostorija Veterinarskoj eksperimentalnoj stanici. Vet. stn. 35, 297-303.

³⁵ Karlović, M. (2004.): Izgradnja zgrada za Potkivačku školu u Zagrebu i dodjela tih prostorija Veterinarskoj eksperimentalnoj stanici. Vet. stn. 35, 297-303.

³⁶ Karlović, M. (2004.): Izgradnja zgrada za Potkivačku školu u Zagrebu i dodjela tih prostorija Veterinarskoj eksperimentalnoj stanici. Vet. stn. 35, 297-303.

³⁷ Karlović, M. (2004.): Izgradnja zgrada za Potkivačku školu u Zagrebu i dodjela tih prostorija Veterinarskoj eksperimentalnoj stanici. Vet. stn. 35, 297-303.

gradnja nove Potkivačke škole. Uskoro će biti potpuno dovršena i tada će biti primijenjena svrsi, za koju je građena.³⁸

Hrvatski dnevnik 7. 4. 1940. g. donosi članak ban Hrvatske dr. Ivan Subašić o prvom proračunu Hrvatske i njezinoj financijalnoj samostalnosti. Hrvatski financijalna samostalnost i načela, na kojima je izgrađen proračun Hrvatske.

Izdaci za Bakteriološki i serološki zavod u Križevcima, za Veterinarsku eksperimentalnu stanicu u Zagrebu te za odjeljenje za veterinarsku epidemiologiju u Splitu i Potkivačku školu u Zagrebu osigurana su sredstva u iznosu od 2 057 000 dinara.³⁹

Seljačke novosti dana 11. 4. 1940. donose članak Proračun Banovine Hrvatske odsjek za veterinarstvo. On je samostalni odsjek u okviru odjela za seljačko gospodarstvo. Izdaci odsjeka za veterinarstvo iznose ukupno 14 930 502 dinara.

Ovih dana počeli su radovi na uređenju zadnje etape na Savskoj cesti, koja je do sada bile neuređena. To je dio

ceste od Horvaćanske ceste do gradske mitnice.⁴⁰

Večer 15. 11. 1940. donosi članak Ovih dana počeli su radovi na taracanju zadnje etape na Savskoj cesti. Preostalo je još 200 metara cestovne površine, koja će za koji tjedan biti potpuno uređena. Znatne poteškoće oko odvijanja prometa. Navedena radnja bit će dovršena za nekoliko tjedana.⁴¹

Novi list 19. 5. 1941. g. donosi članak Potkivačka škola ostaje u sadašnjim prostorijama.

Međutim, sada je odlučeno, da Potkivačka škola još neko vrijeme ostane u sadašnjim svojim prostorijama u Bauerovoj ulici. Duskora će se za školu izgraditi posebna nova zgrada na prikladnom mjestu. U prije spomenutu zgradu na Savskoj cesti imao bi se useliti Središnji državni veterinarski zavod. U dvorištu će nastaviti gradnjom, ali se neće raditi radionice, nego dvokatna zgrada za svrhe Središnjeg državnog veterinarskog zavoda.

38 Karlović, M. (2004.): Izgradnja zgrada za Potkivačku školu u Zagrebu i dodjela tih prostorija Veterinarskoj eksperimentalnoj stanici. Vet. stn. 35, 297-303.

39 Karlović, M. (2004.): Izgradnja zgrada za Potkivačku školu u Zagrebu i dodjela tih prostorija Veterinarskoj eksperimentalnoj stanici. Vet. stn 35, 297-303.

40 Karlović, M. (2004.): Izgradnja zgrada za Potkivačku školu u Zagrebu i dodjela tih prostorija Veterinarskoj eksperimentalnoj stanici. Vet. stn 35, 297-303.

41 Karlović, M. (2004.): Izgradnja zgrada za Potkivačku školu u Zagrebu i dodjela tih prostorija Veterinarskoj eksperimentalnoj stanici. Vet. stn. 35, 297-303.

Some historical overview regarding horse shoeing and foundation of State shoeing school in Zagreb

Petar DŽAJA, DVM, PhD, Full Professor, Faculty of Veterinary Medicine University of Zagreb, Croatia; Sonja SINKOVIĆ, DVM, Croatian Veterinary Institute, Zagreb, Croatia; Magdalena PALIĆ, DVM, Faculty of Veterinary Medicine University of Zagreb, Croatia; Josip MIHALJ, DVM, Veterinary Practice Soljani, Croatia; Krešimir SEVERIN, DVM, PhD, Full Professor, Faculty of Veterinary Medicine University of Zagreb, Croatia

A short historical review regarding horse shoeing is presented and it's significant for shoeing animals. This paper also presents an attempt and foundation of State shoeing school in Zagreb in year 1885 as well as their location and kind of school management, their teachers and programs. Before foundation of the school Croats attended education of this „trade“ in today's neighboring states. Further in the text Governmental acts regulating work of mentioned school as well as journal reports regard-

ing building of house in street Savska cesta are presented. Although the school implemented many contents from older shoeing school in Ljubljana (1850) which freshmen's after finishing the school were eligible to inspect livestock for slaughtering whereas student from Zagreb shoeing school never get permission in this regard. Josip Ubl already in the year 1870 wrote the book „Kopitoznanstvo i potkivanje.“

Key words: *historical overview; State shoeing school; shoeing*